

**ТРАДИЦІЙНЕ Й НОВЕ У СТИЛІСТИЦІ ВИКОРИСТАННЯ
БІБЛІЙНОГО МАТЕРІАЛУ УКРАЇНСЬКИМИ АВТОРАМИ
(на матеріалі концептів АДАМ та ЄВА)**

Марія Скаб,
доктор філологічних наук, професор,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Мар'ян Скаб,
доктор філологічних наук, професор,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано функціонування концептів АДАМ та ЄВА в українських художніх текстах, що дало змогу описати способи і засоби використання біблійного матеріалу сучасними українськими авторами, виявити, покласифікувати й охарактеризувати основні прийоми використання біблійних імен у художньому тексті сучасними авторами.

Автори прийшли до висновків, що письменники звично використовують різноманітні види трансформації усталених висловів, але найчастіше це новий погляд на ситуацію – філософське чи позірно наукове осмислення відомої біблійної події; з одного боку, спостерігаємо ставлення до ситуації як до цілком реальної, а з іншого боку, фіксуємо використання неканонічних текстів та легенд.

Ключові слова: *концепт, АДАМ, ЄВА, художній текст, стилістичне використання, трансформація фразеологізмів, біблійні алюзії.*

Skab Maria, Skab Marian. Traditional and New in the Stylistics of Use of Biblical Material by Ukrainian Authors (based on the concepts of ADAM and EVA). *The article analyzes functioning of the ADAM and EVA concepts in the Ukrainian artistic texts, that made it possible to describe the methods and means of using biblical material by contemporary Ukrainian authors, to identify, classify, and characterize the basic techniques and cognitive circumstances of using biblical names in artistic text by contemporary authors. The actuality of the article consists in establishment the patterns of authorial interpretation of biblical realities by modern Ukrainians, that is a partial reflection of the development of the Ukrainian language.*

At the same time with the traditional use of analyzed biblical images with a generalized meaning, contemporary writers actively use biblical associations in order to create original images and ideas, frequently changing, correcting some action, recorded in the Bible, imagining and presenting it in their own way.

The authors came to the conclusion that all the important ideas from the point of view of Ukrainians about the creation of the first people on earth were presented in the Ukrainian language (it was a long time ago, these were the first people, Adam and Eve had lived very well and peacefully until the serpent tempted Eve, and then she did the same with Adam), and new ideas about Adam and Eve have been introduced, for example, about Lilith - the third person involved in this family. In modern texts typical standardized phrases are used less frequently, trying to find some kind of unconventional use of the analyzed names, in some way to play up the biblical situation, using various methods of transformation of phraseological units, but often formulating a new view on the situation, philosophical or spurious scientific understanding of the known biblical event. On one hand, we observe the attitude to the biblical situation as to the quite real, and on the other hand, we record active use of legends and non-canonical texts, which instantly convert the texts into fictional.

Key words: *concept, ADAM, EVA, artistic text, stylistic use, transformation of phraseological units, biblical allusions.*

Вступ. Останнім часом у всіх європейських лінгвістиках зріс інтерес до вивчення біблійних фразеологізмів: з'явилося багато мовознавчих праць (див. праці С. Бомби, В. Гака, Я. Годиня, М. Демського, В. Денисюка, К. Дубровіної, А. Коваль, С. Козяри, Ж. Колоїз, В. Мокієнка, В. Німчука, В. Хлебди та ін.), створено словники, де описано етимологію численних виразів

біблійного походження, зокрема й українських (Коваль 2001; Колоїз 2002; Фразеологізми, 2007). Однак, думаємо, цікаво поглянути на окремі біблійні поняття як на концепти, під якими розуміємо абстрактні одиниці ментального рівня, які відображають зміст результатів пізнання людиною навколишнього світу і в яких зосереджено відомості про об'єкт та його власти-

вості, про те, що людина знає чи думає про навколишній світ (Скаб, 2008: 27).

У цій статті ми маємо на меті розглянути концепти АДАМ і ЄВА у мікроконтекстах із української художньої літератури (із порталу *pova.info* та власної картотеки), що дасть можливість описати способи і засоби використання біблійного матеріалу сучасними українськими авторами.

Результати й дискусії. Основний концептуальний смисл аналізованих одиниць можна сформулювати так: АДАМ – 'перша людина, створена Богом', 'прабатько людського роду', 'перший чоловік, створений Богом', ЄВА – 'перша жінка, створена Богом', 'праматір роду людського'. Як слушно зауважує А. Коваль, коли слово *Адам* вживають у переносному або в широкому, узагальненому значенні, то вкладають у це ім'я й інші значення: це не лише перша людина, а й людина, одурена змієм, через яку все людство втратило можливість жити в райському саду і змушене було зазнавати віками важкої праці, хвороб і злигоднів; ім'я *Єва* послужило підставою до появи іронічних, жартівливих висловів, основне призначення їх – підкреслити типові риси зовнішності або характеру чи поведінки, властиві всім жінкам (Коваль, 2001: 18).

Проаналізуємо основні прийоми використання біблійних імен у художньому тексті.

Найдавнішою традицією, очевидно, є використання алюзій зі Святого Письма, коли біблійну інформацію використовують у її прямому значенні: – *Найвищий розум, котрого ми нарікаємо Богом, найвища сутнота, цар над небом і землею, колись сотворив першого чоловіка Адама і першу жінку Єву, – так почав Беньовський свою промову* (Іван Нечуй-Левицький, Гетьман Іван Виговський); *Адам і Єва – перші люди* (Улас Самчук, Волинь). У таких випадках біблійні слова є способом індивідуалізації мови персонажів, автори їх вкладають звичайно в уста священників чи глибоко воцерковлених людей.

Однак частіше в художніх текстах аналізовані біблійні образи мають узагальнювальне значення, що надає відомому сюжетові глибокого філософського змісту: *Недавно, перебуваючи в Польщі, буквально за три дні написав нову п'єсу – «Адам і Єва». Ідея така: всесвітній потоп, усіх змило... І тільки двоє залишаються на безлюдному острові – Адам і Єва. І ось Господь та Диявол вирішують: що ж із ними робити? І починається одвічна боротьба Господа і Диявола за людину... А в результаті однак перемагає Господь* (Юрій Рибчинський, В Україні заробляють гроші).

На узагальнювальних значеннях аналізованих імен сформовано численні фразеологізми, адже типові уявлення звичайно зазнають фразеологізації: з *часів Адама*; *від Адамового віку*; з *Адамової коліски*; *від Адама [починати]* – «від самого початку, з давніх-давен; дуже здалека»; *за (часів) Адама* – «сива давнина, дуже віддалені від нас часи»; *адамові сини*; *адамові нащадки*; *адамові діти* – «люди»; *Євине насіння* – «нащадки Єви, жінки»; *Євин накоренок*, *де накоренок* – «нащадок»; *Євина дочка*; *дочка Єви* – «справжня жінка, спокуслива і кокетлива, а також цікава; перифрастичне позначення будь-якої жінки»; *Євине плем'я* – «жінки». Хоча письменники намагаються оживити типові уявлення: *А це сап'янци-самоходи, / що в них ходив іще Адам, / В старинній пошиті годі, / Не знаю як достались нам...* (Іван Котляревський, Енеїда); *Які логічні ланцюжки приводять людей до таких думок, складно сказати, але підозрюю, що це Єва першим гріхопадінням підклала величезну свиню своїм пра-пра-пра-онуцкам* (Оксана Білик, Жила собі дівчинка – сама у всьому винна).

Найчастіше письменники використовують аналізовані концепти як спосіб увиразнити текст: *Галатея повела очима по кімнаті, побачила Майстра і усміхнулася; відтак побачила в люстрі на стелі себе, голу-голісіньку, схопилась на ноги і затулилася руками – це був інстинктивний рух Єви, її праматері, і Пігмаліон подивувався дивовижній схожості світу живого* (Володимир Дрозд, Пігмаліон); переважно зіронізувати над кимось з героїв, порівнявши їх із біблійними персонажами: – *Бач, які Адами та Єви, – кидає невдоволено Вовкодав* (Олесь Гончар, Тронка); *Ой ви, Єви! Ой ви, скусительки!* (Іван Нечуй-Левицький, Старосвітські батюшки і матушки); *...з одного боку, була простувата заводська дівчина, з другого – колишня заводська Єва, спокушена солодким змієм європейських достатків і безтурботного життя* (Павло Загребельний, З погляду вічності).

Таке узагальнення може призвести до деонімізації імен, коли їх пишуть з малої літери, насамперед це стосується імені *Адам*, яке в такому випадку набуває значення «чоловік»: *...святість переконань, що на передовій кожен битиметься затято, щонайменше віки, аби обвугленими фалангами розписатись на брамі; в цьому переконує потяг накопичувати, споживати, армійська хапливість зору і навіть вві сні звіриний солдатський апетит, все те, що обіцяє довгожиттю силу адамам* (Євген Пашковський, Щоденний жезл).

За нашими спостереженнями, письменники використовують біблійні асоціації для створення оригінальних образів та ідей, найчастіше

змінюючи, коригуючи якусь дію, зафіксовану в Біблії, дещо по-своєму уявляючи та представляючи її. Так, традиційно вважають, що Бог сотворив Адама із глини: *В Біблії, в Книзі Буття, розповідається, що бог створив Адама з глини* (Павло Загребельний, Безслідний Лукас), однак у письменників є інші варіанти: *Тоді виліпив з тіста Адама, і дух йому вдихнув* (Володимир Дрозд, Панна з ружевого квіту); традиційно Бог сотворив Єву з ребра Адамового (цю подію ослвлено в одному з найпоширеніших фразеологізмів *Адамове ребро, жарт.* – про жінку (Великий, 2009: 11): *Прислав господь Адама, з сонного ребро вийняв, з ребра Єву вирізьбив* (Володимир Дрозд, Панна з ружевого квіту); *Саме таку переконаність символічно відбиває історія виникнення людства, подана у Книзі Буття, де Єва з'являється на світ, як висловився Босюе, із «витагнутої зайвої кістки» Адама* (Рюс Жаклін, Атмосфера і клімат), у текстах часто іменник *ребро* уживають із пестливим суфіксом, що відразу вказує на іронічність чи жартівливість вислову: *Місцеві «батюшечки» дуже слабкі щодо «адамових реберців», і мало не щотижня за ту слабкість платять власними святими ребрами...* (Остап Вишня). До речі, у збірнику Номиса знаходимо дуже цікаве народне тлумачення цієї події (зберігаємо орфографію оригіналу): *Чому Бог не сотворив Єви з ноги Адама? щоб жінка по корчмах не бігала; чому не з руки? щоб мужа за лоб не дерла; чому не з голови? щоб не була розумніша од мужа, – але з ребра, щоб ёго тильовала и ёму вірно служила* (Українські, 1993: 401). А от В. Дрозд та С. Росовецький використовують легенду про створення жінки з ружевого цвіту: *Поставив поруч ту, що з ребра Адамового, і ту, що з ружевого квіту, і мовить до Адама: «Котру, чоловіче, уподобаєш – з ребра свого чи з ружевого квіту?»* (Володимир Дрозд, Панна з ружевого квіту); *Узяти хоч би такий епізод з легенди про створення першолюдей: «Як заснув Адам, то Бог узяв та з рожі сотворив жінку»* (Станіслав Росовецький, Християнська легенда).

У світогляді українців Адам і Єва є уособленням сімейної пари: *І, може, лише анемічна дама / не гострить кігті на неї в куточку, / бо то вже – Єва того Адама, / котрий вже дивиться в одну точку* (Ліна Костенко, Вибране). У такому випадку фразеологізми з аналізованими лексемами мають позитивне, навіть замилювальне значення, наприклад: *як Адам і Єва в раю*, зі сл. *невинний*. Морально чистий; нехитрий, наївний. *Мене часто підвозили селяни, а часом і ночувати лишали в себе. Я їм щедро й гаряче віддячував за те прокламаціями та брошурами. Селяни в ті часи були ще невинні, як Адам і Єва в раю, і брали мої подарунки охоче* (В. Винниченко)

(Словник, 2008: 19); *Забудьмо про давні сварки та змагання і знов зійдемося до купи і будемо жити в згоді, як жив наш праотець Адам в раю з нашою праматір'ю Євою* (Іван Нечуй-Левицький, Гетьман Іван Виговський); *А ви з старенькою паніматкою живете тут, мов Адам з Євою, в простоті, в чистоті, не відаючи доброго й лукавого* (Іван Нечуй-Левицький, Причепа); *І ми з Іваном у тім раї, у тім градові новім, як Адам та Єва в саду райськім* (Володимир Дрозд, Листя землі); *По землі у густій, сухій, ніколи не кошеній траві, догнивали купи яблук, а все разом виглядало, ніби залишений Адамом і Євою рай з кущами перестарілого бозу і лозами повитого на дерева дикого винограду* (Улас Самчук, На твердій землі).

Художні тексти актуалізують і специфічно національне в аналізованих концептах. Порівн.: *«І вислав його Господь Бог із еденського раю, щоб порати землю, з якої узятий він був»* (Бут. 3: 23) – *Тоді, як Адам копав землю, а Єва пряла, ніхто нікому не служив, ніхто нікого не називав хлопом* (Іван Нечуй-Левицький, Гетьман Іван Виговський); *Це Адам з Євою винні, що на землі бур'яни з'явилися. Якби послухалися Бога в раю і не були б покарані – не з'явилися б на землі бур'яни і колючки* (Дядько Іван: Таємниця твоєї душі: Вибрані християнсько-повчальні оповідання й притчі).

У сучасній художній літературі дедалі частіше спостерігаємо цікаву інтерпретацію Адама і Єви як живих конкретних людей, схожих на кожного з нас: *Чи боліло в Адама ребро, / коли Бог дав жону чоловіку?* (Ліна Костенко, Ріка); *Де був Адам, коли Каїн убив брата Авеля?* (Павло Загребельний, Ми єдині й неповторні на світі); *І така ж гарна – ніжна й струнка, мабуть, у її роки Єва була вже підтоптана, та й хто міг навчити її доглядати себе, стежити за шкірою рук і обличчя, масажувати зморшки, втирати креми, ніжнитися в теплій ванні?* (Ростислав Самбук, Шукайте жінку), або ж сприймання біблійної оповіді як цілком реальної події: *А слідуючого дня взяла султанка купіль і поїхала на гору Арафат, де Адам їв з дерева знання добра і зла і де його вигнала з раю сила Божжа* (Осип Назарук, Роксоляна); *Отже, це десь там росло Древо пізнання, з якого з'їла те яблуко Єва* (Ліна Костенко, Записки самашедшого).

Часто письменники наголошують на якійсь одній рисі характеру Єви та Адама як типових представників жіночої та чоловічої статі. Так, Єві звичайно приписують цікавість: *Єва навіть змінювала рай за одне тільки невеличке вдоволення своєї цікавості, я ж то й геть нічим не ризикував* (Павло Загребельний, З погляду вічності); балакучість: *То сі те від Єви почало*. Говорять про

жіночу цікавість та балакучість (Галицько-руські, 2006, II: 117); *Ще Єва не вмерла*. Жіноча натура не змінилася (Галицько-руські, 2006, II: 117); спокусливість: *Ох ці дівчата та жінки, ох це Євине сластіє*, як казав про жінку один дяк-заброда (Михайло Стельмах, Чотири броди); *Ця гра нас цікавила і помітно бентежила, так що мій купальний одяг наводив мене на думку, як міг Адам у своєму раю захватися за фіговим листком*, навіть коли він був розміру мексиканського сомбреро, коли його *Єва хоч частинно дорівнювалась спокусам до моєї Лени* (Улас Самчук, На твердій землі). Адама наділяють типовими рисами чоловіка: обдурений жінкою: *Що діяти з обдуреним Адамом? / Устань, мудрець, вішуй, не проклену* (Андрій Малишко); цнотливий: *Адам був цнотливий: в раю була тільки Єва* (Ліна Костенко, Вибране); *І не диво-бо: Адам був чоловік не нашого брата, та й той спиткувся на Єву!* (Пантелеймон Куліш, Чорна рада); зрідка недолугий: *Той недолугий Адам і досі швендяв би по раю, вилежувався у пахучих райських хащах, не знаючи всіх справжніх життєвських зваб, якби не Єва з її допитливістю й рішучістю* (Ростислав Самбук, Шукайте жінку); недоумкуватий: *Недоумкуватий Адам і не балакав би з гадом, у нього не стачило б на це розуму й лексику, певно, лише пишався своїм м'язистим тілом, здоров'ям і силою, не бачив далі свого носа й не хотів бачити, й тільки Єва започаткувала цей складний і густонаселений людський мурашник – розумна, хитра, ініціативна жінка, молода, вродлива й пристрасна* (Ростислав Самбук, Шукайте жінку); живе праведним життям, не блудить: *Адам жив дев'ятсот тридцять років, бо не блудствував, вірний був Єві* (Лариса Копань, Реліктові промені); хоча потайки все ж таки бажає інших жінок: *Кожен мужчина, крім своєї домашньої Єви, має в уяві свою недосяжну Ліліт* (Ліна Костенко, Записки самашедшаго); *Навіть у Адама перед Євою була Ліліт!* (Павло Загребельний, Безслідний Лукас).

Останній часом автори активно «експлуатують» образ Ліліт як протипагу Єві. Вважають, що Ліліт – перша дружина Адама, яку приховує церква. Згадка про Ліліт є в Біблії (Біблія, 2011) у вірші Ісаї 34: 14: «І будуть стрічатися там дикі звірі пустинні з гіенами, а польовик буде кликати друга свого; Ліліт тільки там заспокоїться і знайде собі відпочинок!» (примітка І. Огієнка: Ліліт – «нічний демон пожадливості», оскільки ім'я *Lilith* з мови оригіналу – «нічний привид»). Ліліт у єврейському фольклорі – жіночий демон ночі. Вважали, що вона насилає еротичні сновидіння. Про Ліліт, першу жінку Землі і першу ж дружину Адама згадано в багатьох апокрифах, тобто в

текстах, що не ввійшли в канони Біблії («Заповіт Соломона», «Таємна книга Іоанна»), про неї пишуть Тора, Талмуд і навіть Коран, про Ліліт є згадки в книзі Зогар, у Сувоях Мертвого моря, в «Епосі про Гільгамеша» та в Алфавіті Бен-Сіра. Згідно з однією легендою, спочатку Бог створив людей з однакового матеріалу і сам дав їм імена: Адам та Ліліт. Між молодим подружжям відразу спалахнула сварка, Ліліт вимагала рівності на тій підставі, що вони обоє мають єдину природу, але Адам хотів верховодити. Ліліт, чинивши опір насильству, вимовила таємне ім'я Бога і полетіла від Адама. Щоб розшукати та повернути її Бог послав трьох янголів. Ліліт відмовилася, і янголи поклялися вбивати сто її дітей щодня. Вона ж, у свою чергу, заприсяглася вбивати людських дітей. Винятком були тільки ті, хто захищений амулетом з накресленими на них іменами трьох ангелів. Згідно з повір'ям, Ліліт прагне навести псування на немовля і його матір або зовсім їх вбити, особливо в перший тиждень після пологів. Постать рудоволосої Ліліт не залишила байдужим сучасного українського прозаїка Сергія Лободу, який у романі «Час Ліліт» майстерно перекидає місток від світу старовинних міфів і легенд до сьогодення, доводячи, що з часів Адама, Єви і Ліліт минули тисячоліття, проте чоловіки й жінки так само, як і тоді, вагаються між Добром і Злом і прагнуть осягнути таємницю Життя і Смерті (Філоненко, 2013: 8).

Особливий інтерес у сучасних письменників викликають асоціації еротичного характеру з першою біблійною парою. Пригадаймо, що Адам та Єва в раю були голі, але не відчували своєї наготи, що вилилося в низці фразеологізмів: *як Адам і Єва* – «про зовсім роздягнутих людей»; *в одязі Адама; в Адамовій сорочці; у костюмі (одязі, одежі) Адама; в Адамовім (-ій) костюмі (одежі)* – «голяком, без усілякого одягу (про чоловіка)»; *у костюмі Адама і Єви* – «голяком, без усілякого одягу (про чоловіка та жінку)»; *в одінні Єви; у костюмі Єви* – «голяком, без усілякого одягу (про жінку)»; *у райському костюмі* – «про голу людину»; що, власне продовжує народну традицію, адже серед прислів'їв та приказов, зібраних І. Франком, чимало мають саме такий зміст: *Ходить голій, як Адам у раю*. Евфемічно говорив ріпник, що показувався на світ у дуже зредукованій одежі (Галицько-руські, 2006, I: 541); *То лиш Єва в раю могла гола ходити*. Дорікає жінка чоловікови, коли не хоче справити їй нової одежі (Галицько-руські, 2006, II: 117).

За Біблією, Адам і Єва здійснили прабатьківський гріх, з'ївши заборонений плід. В українській мові це знайшло вираження у висловах *гріх Адамів; гріхопадіння Адама*. Звичайним у народній традиції є іронізування з цієї ситуації, звернення уваги на її еротичний

зміст (зберігаємо орфографію І. Франка): *Адам зів кисличку, а у нас оскома на зубах* (Українські, 1993: 42); *Як би не Єва, то би й Адам не згрішив*. Жінка перша дає чоловікові привід до гріха (Галицько-руські, 2006, II: 117); *На Єву всі бий забий, а й Адам не ліпший*. Реплікувала жінка, коли завелася бесіда про первородний гріх (Галицько-руські, 2006, II: 117); *Як би міг чоловік обійти ся без жінки, то був би Пан Біг не сотворив Єву*. Проба хлопської філософії, зрештою основана на дуже старій книжній традиції (Галицько-руські, 2006, II: 173); *Адам як перший раз Єву побачив, то встав тай облизав сі, а потім поцілював тай обіймав сі*. Подають як зразок проповіді давніх попів, що любили розмальовувати біблійні історії льокальним кольоритом і апокріфічними, інколи дуже натуралістичними деталями (Галицько-руські, 2006, I: 25-26); *Було ся не облизувати, Адаме!* Уживається жартуючи, коли чоловік потерпить через жіночу спокусу (Галицько-руські, 2006, I: 26); *Адам згрішив, тай нам тото лишив*. Сею приказною натякають на Адамові зносини з Евою, в яких по думці наших сільських теологів і лежить суть його «первородного» гріха, і який перейшов далі на всіх Адамових потомків (Галицько-руські, 2006, I: 648); *То ще Єва в раю вміла*. Говорять про половий акт (Галицько-руські, 2006, II: 117); цю традицію продовжують і письменники: *І засміявся Мартин Волохач сумно: «Якби не согрішили праотці наші Адам та Єва, не було б нас нікого на світі і не було б ким Богові опікуватися* (Володимир Дрозд, Листя землі); *...а тому що в житті не вчини, не втечеш кривого суду: ніхто-бо не знає, що на правду поихало тебе до дії, а чого не знається, те зазвичай витлумачується на зле, і це й є той первородний гріх, який усі ми на собі волічемо від праотця Адама...* (Оксана Забужко, Казка про калинову сопілку); *...першими секс-символами були ще Адам і Єва* (З. Іркенський, Секс-символ маде ін юкрейн).

Цікаво, що український народ жартує навіть над смертю: *Вже пора йому до Адама кози пасти* (Пушик, 2009: 39); *Пішов до Адама кози* (Пушик, 2009: 219); *Я бачу, що ти хочеш від нас дезертирувати до Адама* (Іван Багряний, Сад Гетсиманський).

Окрема група стійких висловів, пов'язаних з Адамом як біблійним персонажем, має відтінок книжності, але ґрунтується не на Книзі Буття, а на апостольських посланнях: *ветхий (старий) Адам* – «грішна людина, яка повинна морально переродитися, очиститися від гріхів» *новий Адам* – «нова людина»; *скинути з себе ветхого Адама* – «духовно оновитися, звільнившись від старих звичок, поглядів». А. Коваль їх пояснює так: «Адам для людей був завжди чимось дуже далеким, таким, що до нього ледве сягала

людська уява. Уже за часів апостола Павла Адам був «ветхим» – старим. Вислови походять із Послання апостола Павла до римлян (6: 5-6), ефесян (4: 21-24), колосян (3: 9-10), у яких апостол Павло закликає своїх адресатів звільнитися від їхньої земної, плотської суті, розстатися зі старим, гріховним способом життя, як звільняються від старого, зношеного одягу, наголошує на тому, що грішна людина повинна «зодягнутися в нового чоловіка», повинна духовно переродитися (Коваль, 2001: 19–20). Однак ці вислови дуже рідко використовують у літературі.

Аналізовані імена концептів знаходимо також у текстах наукового стилю (його науково-популярного підстилю), але в такому випадку сполучувальні можливості цих слів стають просто безмежними: *Звідки ми прийшли, де і коли жили наші загальні пращури, наші Адам і Єва, як саме поширювалася міграція людства у часі та просторі, де колись першою людиною – на всі ці питання виконавці проекту планують відповісти за 5 років*. Сучасні дослідження свідчать, що мітохондріальна *Єва* жила близько 140 тис. Тобто, нині з'ясовано, що генетично *Адам* приблизно на 1000 поколінь молодший *Єви*. Варто зазначити, що генетичні *Адам і Єва* не є ані подружжям, ані біблійними героями – це так звані віртуальні точки простору, де сходяться сліди всіх вибраних ДНК-маркерів, і від яких починається розгалуження і формування крони сучасного генетично-генеалогічного дерева людства (Хромосомна книга буття: Український тиждень); *Так, за іменем і вчинками Адама стоїть первинний (астральний) розвиток людства на рівні польової ідеї, а Каїн і Авель – дві протилежні сили в природі: відцентрова і доцентрова* (Віктор Савченко, І суджено мертвих...); *Воно буде таким, як у Адама до гріхопадіння, не зв'язаним ніякими тваринними інстинктами і фізіологічними бажаннями* (Митрополит Володимир, Як правильно читати Святе Письмо, щоб отримати відповіді на життєві питання). Дуже показовим у цьому сенсі є опублікована 12 лютого 2011 року в газеті «Дзеркало тижня» «Анатомія жлобства» Густава Водічки, якого слушно називають іронофілософом, де цікаво використано образи Адама та Єви у поясненні людської стратегії виживання.

Висновки. Отже, в українській мові ословлено всі важливі з погляду українців моменти творення перших людей на землі: це було давно, це перші люди, всі інші люди походять від них, вони дуже добре і мирно жили, поки Єву не спокусив змії, а вона Адама, тощо (ці класичні уявлення фразеологізовані), внесено й свої, уявлення про Адама та Єву: архетипні – як про сімейну пару, і

нові – про третю особу, причетну до цієї сім'ї, – Ліліт. У сучасних текстах усе рідше використовують типові усталені словосполучення, намагаючись знайти якесь нетрадиційне вживання аналізованих імен, певним чином обіграти біблійну ситуацію, використавши для цього різні способи трансформації фразеологізмів, але найчастіше сформулювавши новий погляд на ситуацію, філософське чи позірно наукове осмислення відомої біблійної події. З одного боку, спостерігаємо ставлення до біблійної ситуації як до цілком реальної, а з іншого боку, фіксуємо активне використання легенд та неканонічних текстів, що відразу переводить текст у розряд видуманого.

Література

Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена / переклад проф. І. Огієнка. Київ: Укр. Бібл. Товариство, 2011. 1375 с. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. **Галицько-руські** народні приповідки / зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко. 2-е вид. Т. I: А – Діти. Львів: Вид. відділ ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 832 с.; Т. II: Діти – П'ять. Львів: Вид. відділ ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 818 с.; Т. III: Рабунок–Ячмінь. Львів: Вид. відділ ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 700 с. **Коваль А. П.** Спочатку було слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ: Либідь, 2001. 312 с. **Колоїз Ж. В., Бакун Ж. В.** Слово Благості: словник-довідник фразем біблійного походження. Кривий Ріг: І.В.І., 2002. 96 с. **Пушик С. Г.** ПРИПОВІДКИ почув, записав і впорядкував Степан Пушик. Івано-Франківськ: Фоліант, 2009. 360 с. **Скаб М. В.** Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: монографія. Чернівці: Рута, 2008. 560 с. **Словник** української мови: в 11 т. / редкол.: акад. І. К. Білодід та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 1. 800 с.; Т. 2. 550 с. **Словник** української мови: у 20 т. / гол. наук. ред. В. М. Русанівський; Т. 1: А – Б. Київ: Наук. думка, 2010. 912 с. **Словник** фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. (Київ: Наук. думка, 2003. 1098 с.) Київ: Наук. думка, 2008. 1104 с. (Словники України). **Українські** приказки, прислів'я, і таке інше: збірники О. В. Марковича та інших / уклад М. Номис; упорядк., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. 768 с. («Літературні пам'ятки України»). **Філоненко С.** Світло і морок стародавньої легенди. *Лобода С. Час Ліліт: Містичний детектив: Роман.* Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2013. С. 7–8. **Фразеологізми** біблійного походження: короткий словник-

довідник / укл.: Л. П. Будівська, З. С. Сікорська. Луганськ: Луганськ-Арт, 2007. 76 с.

References

Bilodid, I. K. et al. (1970–1980). *Slovník ukrajinšoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian Language: in 11 vol.]*. (Vol. 1–2). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]. **Bilonozhenko, V. M.** et al. (2003, 2008). *Slovník frazeologizmiv ukrajinšoi movy [Dictionary of phraseologisms of the Ukrainian language]*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]. **Budivska, L. P. & Sikorska, Z. S.** *Frazeologizmy bibliinoho pokhodzhennia: korotkyi slovník-dovidnyk [Phraseologisms of Biblical origin: a short dictionary-guide]*. Luhansk: Luhansk-Art [in Ukrainian]. **Busel, V.** (2009). *Velykyi tлумachnyi slovník suchasnoi ukrajinšoi movy (z dod., dopov. ta CD) [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian]. **Filonenko, S.** (2013). *Svitlo i morok starodavnoi lehendy [Light and darkness of ancient legend]*. *Loboda S. Chas Lilit: Mistychnyi detektiv: Roman – Loboda S. Time Lilith: Mystical Detective: Novel.* Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia [in Ukrainian]. **Franko, I.** (2006–2007). *Halytsko-ruski narodni prypovidky [Galician-Ruthenian folk sayings]*. Lviv: Vyd. viddil LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian]. **Koloiz, Zh. V. & Bakun, Z.** (2002). *Slovo Blahovisti: slovník-dovidnyk frazem bibliinoho pokhodzhennia [The Word of the Gospel: A dictionary-guide of phrasemes of biblical origin]*. Kryvyi Rih: Vyd vo «I.V.I.» [in Ukrainian]. **Koval, A. P.** (2001). *Spochatku bulo slovo: krylati vyslovy bibliinoho pokhodzhennia v ukrajinšoi movi [In the beginning was the Word: winged sayings of biblical origin in the Ukrainian language]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian]. **Nomys, M.** (1993). *Ukrainski prykazky, pryslivia, i take inshe : zbimnyky O. V. Markovycha ta inshykh [Ukrainian sayings, proverbs, etc.: coll. of O. V. Markovych and others]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian]. **Ohienko, I.** (2011). *Bibliia, abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho y Novoho Zapovitu iz movy davnoievreiskoi ta hretskoi na ukrajinshu nanovo perekladena [The Bible, or Books of the Holy Scripture of the Old and New Testaments: Newly Translated from the Hebrew and Greek Languages into Ukrainian]*. Kyiv: Ukr. Bibl. Tovarystvo [in Ukrainian]. **Pushyk, S. H.** (2009). *PRYPOVIDKY pochuv, zapysav i vporiadkuvav Stepan Pushyk [FOLK SAYINGS heard, recorded and edited by Stepan Pushyk]*. Ivano-Frankivsk: Foliant [in Ukrainian]. **Rusanivskyyi, V. M.** et al. (2010). *Slovník ukrajinšoi movy: u 20 t. [Dictionary of the Ukrainian Language: in 20 vol.]*. (Vol. 1: A – B). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]. **Skab, M. V.** (2008). *Zakonomirnosti kontseptualizatsii ta movnoi katehorizatsii sakralnoi sfery [Patterns of conceptualization and linguistic categorization of the sacral sphere]*. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].